

ÖZEL HAYATIN TARİHİ 1
Roma İmparatorluğundan 1000 Yılına

PHILIPPE ARIÈS (1914-1984)

Fransız tarihçi. Ortaçağ ve aile-çocuk tarihi uzmanı. 5 ciltlik *Özel Hayatın Tarihi* dizisinin genel editörü.

GEORGES DUBY (1919-1996)

Fransız tarihçi. Batı Avrupa'nın 10-13. yüzyıl tarihi uzmanı. *Özel Hayatın Tarihi* dizisinin genel editörü.

PAUL VEYNE (1930)

Fransız tarihçi. Roma tarihi uzmanı. *Özel Hayatın Tarihi* dizisinin 1. kitabının editörü.

TURHAN ILGAZ (1945)

Galatasaray Lisesi ve İÜEF Felsefe Bölümünü bitirdi. Üniversite yıllarında başladığı gazeteciliği 1988 yılına kadar sürdürdü. O yıldan bu yana kitap yayıncılığı ve Fransızcadan çeviriler yapıyor.

Özel Hayatın Tarihi 1

Roma İmparatorluğundan 1000 Yılına

© 2017 ALFA Basım Yayım Dağıtım San. ve Tic. Ltd. Şti.

Histoire de la vie privée

Tome 1: De l'Empire romain à l'an mil

© 2014, Editions du Seuil, 1985 & 1999

Kitabın Türkçe yayın hakları Alfa Basım Yayım Dağıtım Ltd. Şti.'ne aittir. Tanıtım amacıyla, kaynak göstermek şartıyla yapılacak kısa alıntılar dışında, yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir elektronik veya mekanik araçla çoğaltılamaz. Eser sahiplerinin manevi ve mali hakları saklıdır.

Yayıncı ve Genel Yayın Yönetmeni M. Faruk Bayrak

Genel Müdür Vedat Bayrak

Yayın Yönetmeni Mustafa Küpüşoğlu

Çeviren Turhan Ilgaz

Kitap Editörü Helin Çakır

Kapak Tasarımı Adnan Elmasoğlu

Sayfa Tasarımı Tülay Malkoç

ISBN 978-625-449-459-8

ISBN 978-625-449-458-1 (Takım)

ISBN 978-625-449-464-2 (Ciltli)

ISBN 978-625-449-463-5 (Ciltli Takım)

1. Basım: Ocak 2022

Baskı ve Cilt

Melisa Matbaacılık

Çiftelavuzlar Yolu Acar Sanayi Sitesi No: 8 Bayrampaşa-İstanbul

Tel: (0212) 674 97 23 Faks: (0212) 674 97 29

Sertifika no: 45099

Alfa Basım Yayım Dağıtım San. ve Tic. Ltd. Şti.

Alemdar Mahallesi Ticarethane Sokak No: 15 34110 Çağaloğlu-İstanbul

Tel: (0212) 511 53 03 (pbx) Faks: (0212) 519 33 00

www.alfakitap.com - info@alfakitap.com

Sertifika no: 43949

Özel Hayatın Tarihi

Ed. PHILIPPE ARIËS - GEORGES DUBY

1. CİLT

ROMA İMPARATORLUĞUNDAN
1000 YILINA

Editör

Paul Veyne

Yazarlar

Peter Brown
Evelyne Patlagean
Michel Rouche
Yvon Thébert
Paul Veyne

Fransızcadan Çeviren
Turhan Ilgaz

ALFA

İÇİNDEKİLER

Roma İmparatorluğundan 1000 Yılına Georges Duby'nin Önsözü	7
Giriş - <i>Paul Veyne</i>	12
1. ROMA İMPARATORLUĞU- <i>Paul Veyne</i>	19
Ana Karnından Vasiyetnameye	25
Evlilik	51
Köleler	68
Hane Halkı ve Azatlıları	88
Kamusal Hayatın Özelleştiği Yer	112
"Çalışma" ve Boş Zaman	135
Servet	154
Denetlemeler ve Ütopyalar	177
Zevkler ve Aşırılıklar	200
Sakinleşmeler	224
2. GEÇ ANTİKÇAĞ - <i>Peter Brown</i>	251
Pagan Elitizmi	255
Yeni Antropoloji	269
Kilise	286
Keşişlik	304
Doğu ve Batı: Ten	316
3. ROMA AFRİKASI'NDA ÖZEL HAYAT	
VE KONUT MİMARİSİ - <i>Yvon Thébert</i>	333
Ev: Su, Alevler, Renkler, Işık ve Boşluk	335
Yönetici Sınıfların Konut Mimarisinin Yapısı	345
"Özel" ve "Kamusal" Uzamlar: <i>Domus</i> 'un Öğeleri	381
<i>Domus</i> 'un İşleyişi	425
Sonuç	448
4. BATININ YÜKSEK ORTAÇAĞI - <i>Michel Rouche</i>	451
Devleti ve Toplumunu Fethe Çıkan Özel Hayat	457

Beden ve Yürek.....	494
Şiddet ve Ölüm.....	531
Kutsallık ve Gizler	566
Sonuç.....	599
5. X-XI. YÜZYILDA BİZANS - Evelyne Patlagean.....	601
Özel Uzam.....	618
Özne-Ben ve Ötekileri.....	638
Özne-Ben ve Kendisi	668
Özel İnanç.....	683
Sonuç.....	690
KAYNAKÇA	691
ÖZEL ADLAR DİZİNİ.....	691

tamadres.com

ROMA İMPARATORLUĞUNDAN 1000 YILINA

GEORGES DUBY'NİN ÖNSÖZÜ

Geniş bir okur kitlesine özel hayatın tarihini sunmak gibi mükemmel bir fikir Michel Winock'a aittir. Philippe Aries bu fikri benimseyerek girişimi başlattı. Birkaç yıl boyunca onunla yürüttüğümüz ve sonra ne yazık ki hiç beklenmedik ölümüyle onsuz sürdürdüğümüz bütün çalışma, modern tarihin açıkça nüfuz edilemez gibi görünen kesimlerine aydınlatıcı öncü kişiliğiyle ilk başta dalan bu verimli tarihinin anısına ithaf edilmelidir. O, gözü pekliği ve verimliliği bilinmekte olan araştırmalarını, güçlü sezgilerinin kendiliğindenliğiyle, özgürce soylulukla yönetmiş; XVII ve XVIII. yüzyıl Avrupa'sından çocukluğun, aile hayatının, ölümün taşıdığı anlamı daha iyi algılamak üzere birtakım yollar açmış ve başka öncüleri de bu yolculuğa katılmaya davet etmiştir. Yapıtı sonuna kadar sürdürebilmeyi Ariès'in sürükleyici coşkusuna; üniversite hayatının rutinine kapanmadığı ölçüde daha da canlı olan cüretine; cesaretini yitirmemesine ve gerek hazırlık toplantılarında, gerekse 1981 Eylülünde S nanque'ta bizim gibi ortaçağ tarih lerini bir araya getiren kolokyum boyunca ve Berlin'de bilimsel yolculuğunun nihai aşaması olarak yönettiği toplantıda, düşünme süreçlerinin yol göstericiliğinde bizlere dağıttığı cömert tavsiyelerine borçluyuz.

Güzergâh gerçekten de tehlikeliydi. Baştan sona bakir bir alandaydık. Araştırma malzemelerini seçmiş, hiç değilse belirlemiş olan öncülerden yoksunduk. Bu malzemeler, ilk bakışta çok mebzul görünse de dört bir yana dağılmış ve saçılmış durumdaydı. Belirsizliklerle kaplı sahada ilk kazıları rastgele bir yerlerde yapmamız, alana işaret kazıkları çakmamız gerekiyordu ve çok büyük zenginlikler içerdiğini bildikleri ama bütün yayılımı boyunca sistemli bir şekilde kazılamayacak kadar geniş olan hiç araştırılmamış bir uzamda kendilerini birkaç sondaj açması kazmakla sınırlayan arkeologlar gibi, biz de bütünlükleri ortaya çıkarıncaya kadar ilerleyebileceğimiz yanılığımıza kapılmadan, benzer sondaj hamleleriyle yetinmek zorundaydık. El yordamıyla ilerleme mecburiyeti karşısında, en baştan itibaren, okurlarımıza bir bilanço değil, daha çok bir araştırma programı sunmaya karar verdik. Nitekim ileriki sayfalarda okuyacağınız incelemelerin ortaya attığı sorular, getirdikleri yanıtlardan çok daha fazladır. En azından bunların merakları kamçılayacağımı ve daha başka araştırmacıları çalışmayı sürdürmeye, yeni alan parçalarını kazmaya ve bizim yüzeysel bir şekilde üstünü açtığımız şeyleri derinlerden yukarılara çıkarmaya iteceğini umuyoruz.

Pek bu kadar belli olmasa da daha çetin olan bir başka engelden daha bahsedebiliriz. Araştırmalarımızı, olası en uzun süreç içinde Batı uygarlığının tüm tarihine yaymaya karar vermiştik. Dolayısıyla iki bin yıllık bir süre içinde kuzeyden güneye, çok değişik âdetlere, hayat tarzlarına sahip sayısız bölgeye uygulamamız söz konusuydu: Aşınası olduğumuz biçimiyle çok yakın tarihlerde, ancak XIX. yüzyılda ve o da Avrupa'nın sadece bazı bölgelerinde gerçek anlamda ele gelirlik kazandığını çok iyi bildiğimiz özel hayat kavramıydı bu. Söz konusu kavramın tarihöncesini anahatlarıyla nasıl belirtebilirdik? Bu kavramın çağlar boyunca içerdiği gerçeklikleri, geçirdiği değişimlerle birlikte nasıl tanımlayacaktık? Üstelik temanın sınırlarını gayet net belirlemek ve örneğin konut, oda,

yatak konusundaki gündelik hayat anlatısında bir kez daha kaybolmamak, bireyciliğin tarihine, hatta mahremiyetin tarihine doğru asla kaymamak gerekiyordu.

Dolayısıyla şu açık seçik gerçeklikten yola çıktık: Halk topluluğuna açık ve yöneticilerinin yetkesine tabi olan kamusal karşısına özel olanı koyan ve sağduyunun açıkça algıladığı çelişki, bütün zamanlarda ve her yerde kelime dağarcığında ifadesini bulmuştur. Açık bir şekilde sınırlandırılmış tikel bir alan, bütün dillerin özel olduğunu söylediği o varoluş payına tahsis edilmiştir; kapanmaya, geri çekilmeye sunulmuş bir bağışıklık bölgesidir bu ve orada herkes, kamusal alanda kendini riske atarken kuşanılması uygun düşen silah ve savunma araçlarını terk edebilir; orada herkes gevşer, "özensiz" bir halde, dışarıdayken koruma sağlayan gösteriş kabuğundan kurtulmuş olarak rahat eder. Burası samimiyetin yeridir. Evcildir. Aynı zamanda gizlin yeridir. Sahip olunan en değerli şey, yalnız kendi'ne ait olan şey, başkasını ilgilendirmeyen şey, onurun kamusal alandayken kurtarılmasını buyurduğu –görüntülerden fazlasıyla farklı olduğu için açığa vurulması, gösterilmesi yasak olan– şey özelin içinde saklanmış durumdadır.

Doğallığında evin, meskenin içinde kayıtlı, kilit altında, özel bölmelere kapatılmış özel hayat, böylece duvarlarla çevriliymiş gibi görünmektedir. Bununla birlikte, XIX. yüzyıl burjuvalarının olanca güçleriyle bütünlüğünü savunmak istedikleri bu "duvar"ın şurasında ya da burasında sürekli kavgalar verilmiştir. Özel güç, kamusal gücün saldırılarını dışarıya doğru uzanarak karşılamak zorundadır. Aynı zamanda engelin beri yanında, bireylerin bağımsızlık özlemlerini bastırması gerekmektedir çünkü erkeklerin erki kadınlarınkiyle, ihtiyarlarınki gençlerinkiyle, efendilerinki de hizmetkârların haylazlıklarıyla dışarıda olduğundan daha şiddetle çatıştığından, duvarların içinde eşitsizliklerin ve çelişkilerin neredeyse en uç noktalara varmış görüldüğü bir grup, karmaşık bir toplumsal oluşum barınmaktadır.

Ortaçağdan beri kültürümüzün bütün devinimi, bu çifte çatışmayı hep daha keskin hale getirmeye yöneldi. Giderek güçlenen devletin müdahaleleri daha saldırgan ve nüfuz edici olurken, ekonomik girişimlerin rahatlaması, kolektif ritüellerin yatışması, dinsel tutumların içselleştirilmesi, kişiyi ilerlemeye ve özgürleşmeye yöneltiyor, aileden, evden ve daha başka ortak-hayat gruplarından ayrı olarak güçlenmesine yardım ediyor, böylece özel uzamı çeşitlendiriyordu. Özel uzam, erkekler için önce kentlerde ve kasabalarda olmak üzere yavaş yavaş üç kısım halinde ayrıştı: Kadınların varlığının içinde kapalı tutulduğu konut; atölye, dükkân, işyeri, fabrika gibi özelleştirilmiş faaliyet alanları; nihayet erkeklerin kendi aralarındaki suçortaklıklarına ve dinlenmelerine imkân tanıyan kahvehane ya da kulüp türü kapalı mekânlar.

Bu beş cildin amacı, aslında, zaman içinde özel hayat nosyonunu ve özel hayatın görünümelerini etkilemiş yavaş ya da hızlı değişiklikleri algılanabilir kılmaktır. Gerçekten de özel hayatın çizgileri hiç durmadan dönüşmektedir. "Bazı çizgiler uzak bir geçmişten geliyorlar," Philippe Ariès'in, bize kalan çalışma notlarından birinde söylediği bu söz her aşamada geçerlidir. Daha başka çizgilerse, diye eklemektedir, "daha yeni olanlar, kâh gelişmek suretiyle kâh tanınmaz hale gelecek ölçüde bozularak ya da kendini dönüştürerek evrim geçirmeye yazgılıdır." Süreklilik ve yeniliği durmaksızın bir araya getiren böylesi bir devingenlikten haberli olursa, okur da gözleri önünde ilerleyen ve hızlanan ritmiyle onu şu ya da bu ölçüde şaşkırtan evrim karşısında yönünü bulmakta belki daha az zorlanır. Konut ve işyeri arasında, özel sosyalliğin ara uzamlarının solup gittiğini okur da görmüyor mu? Tarihin, içeri ile dışarı, kamu ile özel arasındaki ayrışmanın güçlü bir şekilde bağlı olduğunu gözler önüne serdiği erkek ile dişi arasındaki ayrışma, hızlı ve sarsıcı bir şekilde siliniyor; bu sürece okur da tanık olmuyor mu? Günümüzde tekniğin baş döndürücü atılımı, özel hayatın nihai duvarlarını

da yerle bir ederek –dikkatli olunmadığı takdirde bireyi kısa zamanda muazzam ve dehşet verici bir bilgi bankası içindeki bir numaradan ibaret olmaya indirgeyecek– o devletçil denetim biçimlerini geliştirmekteyken kişinin bizatihi özünü esirgemek için kafa yormanın ivedilik kazandığını okur da algılamıyor mu?

Georges Duby

tamadres.com

GİRİŞ

PAUL VEYNE

Bu kitap Caesar ve Augustus'tan Charlemagne'a, Konstantinopolis tahtına Komnenoslar'ın çıkışına kadar sekiz hatta on yüzyıllık bir özel hayatın tarihini kapsıyor. Bunu kasıtlı olarak büyük boşluklar bırakarak yapıyor; eksiksiz bir döküm, kültürlü okur açısından çekici olmazdı. Pek çok yüzyıla dair öylesine az belge vardır ki insan bu dönemleri kafasında bir türlü canlandıramaz. Bu bin yılın dokusu, gelişigüzel dağılmış boşluklarla delik deşik olmuş bir kumaştır. Biz fazlasıyla bol bu paltodan, az çok tutarlı ve imgeleri hâlâ canlı olan parçaları kesip almayı yeğledik.

İlk parça, Hıristiyanlaşmayla yaşanan karşıtlığın olanca şiddetiyle ortaya çıkması oldukça ayrıntılı bir şekilde anlatılan paganizm dönemindeki Roma İmparatorluğudur. Büyük tarihçi Peter Brown'a bu noktada bir teşekkür borçluyuz çünkü bu ayracın üzerine o asidi dökme işini üstlenen odur. Böylece iki kanatlı tablo, paganizm ve Hıristiyanlık, bir drama gibi "yurttaş insan"dan "içsel insan"a geçişte birbirine eklenir.

İkinci parça, özel hayatın maddi çerçevesidir; çoktanrılı ve Hıristiyan antikçağdaki ev, ayrıntılarıyla ve maddeselliğinden çok işlevleri içinde sanatı ve hayatıyla incelenmiştir. Bu tip bir incelemenin çok yeni olduğu kanısındayız ve bu konu

üzerinde uzun uzadıya durduğumuz için okurların iki yönden hoşnut kalacaklarını umuyoruz. Önce, özel mimari konusunda, gerek metin gerekse illüstrasyon bakımından kentli kamu mimarisine geniş yer vermiş olan *Histoire de la France Urbaine* [*Kentsel Fransa Tarihi*] adlı incelemeyle koşutluk kurmak istedik. İkinci nedenimiz, kamunun bugün arkeolojije gösterdiği çok canlı meraktır. Yazın çok sayıda turistin, ellerinde rehberlerle kazı alanlarında sabırsızca dolaştıklarını gözlüyoruz. Ama bir rehber kitap her şey demek değildir: Zavallı kalıntıları görebilmeyi, yorumlamayı, temelden başka bir şey kalmamış bir evin duvarlarını, katlarını ve çatısını hayalimizde yeniden canlandırmayı, içinde oturanları, uğraşmalarını, evin içinde dolaşmalarını, birbirleriyle olan yakınlık ya da mesafelerini düşlemesini öğretemez.

Üçüncü parça, Batının geç ortaçağı ve Bizanslı Doğuyu kapsıyor. MÖ 5. yüzyılda Roma İmparatorluğu batı eyaletlerini kaybeder, buradaki krallıklar barbarların eline geçer. Doğudaki parçasına indirgenen Roma İmparatorluğuysa sürmektedir; Bizans uygarlığı, geçen zamanın gücüyle yavaş yavaş dönüşen Roma antikçağının devamından başka bir şey değildir. Karşıtlık içindeki iki tablo, “yeni tarih” anlayışı içinde Merovenj ve Karolenj, Batının hayatı ile Makedonya hanedanı döneminde Bizans İmparatorluğundaki hayatı göstermektedir.

Bizim tercihimiz bu olduğuna göre, bu özel hayat tarihinin okuru, haklı olarak iki soru yöneltebilir bize: Romalılarla başlamak neden? Neden Yunanlarla başlanmadı?

Neden Romalılar? Roma uygarlığı modern Batının temeli olduğu için mi? Hiçbir fikrim yok. Bu temelin Roma olduğu kesin değildir (Hıristiyanlığın, teknolojinin ve insan haklarının katkısı daha fazladır); bu konuya ilişkin bir tartışmayı, siyasi ya da eğitsel art niyetlerin lafazanlığı dışında bir yere ulaştırmak için “temel” sözcüğüne nasıl bir kesin anlam verilebileceğini kestirmek zor. Her neyse, sonradan görmele-

rin soykütüksel yanılgılarını onaylamanın bir tarihçinin mesleki zorunluluğu olmadığını tahmin etmek zor değildir. Tarih, yani ötekine yapılan yolculuk, en azından kendimizi sınırlarımız içinde onaylamak kadar meşru bir şekilde kendi dışımıza çıkmamızı da sağlamalıdır. Romalılar bizden son derece farklıdır ve egzotizm konusunda Amerikan kızilderililerini ya da Japonları kıskanmalarını gerektirecek bir şey yoktur. Bu tarihe onlarla başlamanın ilk nedeni buydu: Bir karşıtlığı çözümlenmek kaygısıydı sebep, yoksa geleceğin Batısının çok önceden şekillendiğini göstermek değil. Romalı "aile," yalnızca ondan söz edersek yarattığı söylenceye ya da bizim bir aile dediğimiz şeye o kadar az benzer ki!..

İyi de o zaman neden Yunanlar değil? Çünkü Yunanlar Roma'nın içindedir, Roma'nın esasıdır onlar; Roma İmparatorluğu, İtalyan kökenli bir devlet aygıtının kaba elleri arasındaki Hellenistik uygarlıktır (burada da yine, hümanistçe vaazlara gerek yok). Roma'da uygarlık, kültür, edebiyat, sanat ve dinin kendisi bile yarım bin yıllık bir kültürlenme süreci boyunca hemen hemen tümüyle Yunanistan'dan gelmiştir; güçlü bir Etrüsk sitesi olan Roma, kuruluşundan itibaren öteki Etrüsk siteleri kadar Hellenleşmişti. Yüksek devlet aygıtı, imparator ve senatörler esas itibarıyla Hellenizme yabancı kalmışsa da (Roma gücünün istenci böyleydi), ikinci kurumsal aşama olan belde hayatı (Roma İmparatorluğu, canlı hücreleri binlerce özerk site olan bir beden oluşturuyordu) baştan sona Yunan'dı. Latin Batıdaki bir kentin hayatı, MÖ 2. yüzyıldan itibaren imparatorluğun doğu yarısındaki bir sitenin hayatıyla aynıydı. Ve özel hayata, esas itibarıyla tümüyle Hellenleşmiş olan bu belde hayatı çerçeve oluşturuyordu.

Demek ki bu öykü/tarih başladığında (o zamanın evreninin boyutlarına göre) evrensel bir uygarlık Cebelitarık'tan İndüs nehrine kadar hüküm sürmektedir: Hellenistik uygarlık. Kendisi de Hellenleşmiş olan, kıyıda duran bir halk, Romalılar, bu kültürel alanı fetheder ve kendi Hellenleşmesini tamam-

lar. Çünkü bu halk, yabancı ya da Yunan gibi değil, ama ilk kez Yunanların sahibi olduğu, bizatihi uygarlık olarak duyumsadığı bu uygarlığa gerçekten de katılmak istemektedir ve Romalılar, bu uygarlığı yalnızca Yunanlara bırakmamaya gerçekten de kararlıdırlar. Roma, tıpkı çağdaş Japonya'nın bir Batı ülkesi olması gibi Yunan olmuştur. Bu ilk cilt, önce, Romalı denen ve pekâlâ Hellenistik diye de adlandırılabilen bu imparatorluk içindeki özel hayatı betimliyor. Tarihimizin temeli işte böyledir: alaşağı edilmiş bir eski imparatorluk.

tamadres.com